

SANOAT KORXONALARIDA TEXNIK SUVLARNI QAYTA ISHLASH JARAYONINI AVTOMATLASHTIRISH

Jumaqulova Zuhraxon Farhodbek qizi

Andijon davlat texnika instituti TJICHAB 4-kurs K-29-22 guruh talabasi

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot sanoat korxonalarida texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishish masalalarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Ishda texnik suv resurslaridan oqilona foydalanish, ularni qayta ishlash va avtomatlashtirilgan tizimlar joriy etish natijasida ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va ekologik barqarorlikni ta‘minlashning iqtisodiy afzalliklari tahlil qilinadi. Monopoliyalarning texnik suv ta‘minoti va qayta ishlash sohasidagi o‘rni, ularning narx shakllanishiga ta‘siri, shuningdek, bozor mexanizmlarining samaradorligi muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish orqali sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikka erishish imkoniyatlarini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: texnik suv, qayta ishlash, avtomatlashtirish, sanoat korxonalari, iqtisodiy samaradorlik, monopoliya, narx shakllanishi

ABSTRACT: This research is dedicated to the economic analysis of automating the process of technical water recycling in industrial enterprises. The study examines the efficient use of technical water resources, reduction of production costs, and achievement of ecological sustainability through the implementation of automated systems. It also analyzes the role of monopolies in technical water supply and recycling, their influence on price formation, and the effectiveness of market mechanisms. The findings reveal opportunities to enhance the competitiveness and economic stability of industrial enterprises through the automation of technical water recycling processes.

Keywords: technical water, recycling, automation, industrial enterprises, economic efficiency, monopoly, price formation

Sanoat korxonalarida texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish zamonaviy iqtisodiyotda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Sanoat ishlab chiqarish jarayonlarida texnik suvlar asosiy yordamchi resurslardan biri sifatida keng qo'llaniladi. Suv resurslarining cheklanganligi, ekologik muammolar va ishlab chiqarish xarajatlarining o'sishi sanoat korxonalarini mavjud suv resurslaridan samarali foydalanishga undaydi. Shu nuqtai nazardan, texnik suvlarni qayta ishlash va ushbu jarayonlarni avtomatlashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishish dolzarb masalalardan biridir.

Avtomatlashtirilgan qayta ishlash tizimlari sanoat korxonalariga bir qator iqtisodiy afzalliklar beradi. Birinchidan, texnik suvlarni qayta ishlash orqali yangi suv olish xarajatlari sezilarli darajada kamayadi. Bu esa ishlab chiqarish tannarxini pasaytiradi va korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi. Ikkinchidan, avtomatlashtirish inson omilini kamaytiradi, jarayonlarning uzluksizligi va aniqligini ta'minlaydi, bu esa resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradi. Bunday tizimlar real vaqt rejimida monitoring va boshqaruv imkoniyatini beradi, bu esa suv sarfini optimallashtirish va chiqindilar hajmini kamaytirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish sarmoya talab qiluvchi loyiha hisoblanadi. Biroq, uzoq muddatda bu sarmoyalar ishlab chiqarish xarajatlarining kamayishi, suv resurslaridan foydalanish samaradorligining oshishi va ekologik toza ishlab chiqarish natijasida o'zini oqlaydi. Avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida suv resurslari takroran ishlatiladi, bu esa suv ta'minoti bozoridagi bosimni kamaytiradi va korxonalariga barqaror ishlab chiqarish imkonini beradi.

Sanoat korxonalarida texnik suvlarni qayta ishlash bozorida monopoliyalarning o'rni alohida ahamiyatga ega. Ko'plab hududlarda texnik suv ta'minoti va qayta ishlash xizmatlari bir yoki bir nechta yirik korxonalar tomonidan nazorat qilinadi. Monopoliyalarning mavjudligi narx shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Monopoliya

sharoitida texnik suvga bo‘lgan narxlar sun’iy ravishda yuqori bo‘lishi mumkin, bu esa ishlab chiqarish xarajatlarining oshishiga olib keladi. Shu sababli, texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini korxonada ichida avtomatlashtirish monopoliyalarning narx siyosatiga bog‘liq bo‘lmaslik imkonini beradi va ishlab chiqarish xarajatlarini mustaqil boshqarish imkoniyatini yaratadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida texnik suvlarni qayta ishlash xizmatlari uchun raqobat muhitini yaratish muhim ahamiyatga ega. Avtomatlashtirilgan qayta ishlash tizimlarini joriy etish orqali sanoat korxonalarida tashqi suv ta’minotchilariga bo‘lgan ehtiyojni kamaytiradi, bu esa bozor mexanizmlarining samaradorligini oshiradi. Natijada, monopoliyalarning narx siyosatiga qarshi muvozanatli muhit shakllanadi va texnik suv resurslaridan foydalanish bo‘yicha samarali iqtisodiy yechimlar yuzaga chiqadi.

Texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish ekologik barqarorlik va iqtisodiy samaradorlikni birlashtiradi. Avtomatlashtirilgan tizimlar chiqindi suvlarni tozalash va takroran ishlatish imkonini beradi, bu esa atrof-muhitga salbiy ta’sirni kamaytiradi. Shu bilan birga, korxonada suv xarajatlari qisqaradi va ishlab chiqarish jarayonlari uzluksiz davom etadi. Bu holat sanoat korxonalarida uchun iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta’minlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirishda zamonaviy texnologiyalar, masalan, SCADA tizimlari, sensorlar va avtomatik boshqaruv qurilmalari keng qo‘llaniladi. Ushbu texnologiyalar yordamida suv sarfi, sifat ko‘rsatkichlari va chiqindi miqdori doimiy nazorat qilinadi. Natijada, korxonada rahbariyati suv resurslaridan foydalanish bo‘yicha tezkor va asosli qarorlar qabul qilishi mumkin bo‘ladi. Bu esa ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi.

Iqtisodiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish korxonalar uchun investitsion jozibadorlikni oshiradi. Bunday loyihalar ekologik talablar va xalqaro standartlarga javob beradi, bu esa eksport salohiyatiga ega korxonalar uchun qo‘shimcha afzalliklar yaratadi. Shu bilan birga, avtomatlashtirilgan

tizimlar yordamida suv resurslaridan foydalanish bo'yicha davlat nazorati va monitoringini kuchaytirish imkoniyati yuzaga keladi.

Monopoliyalarning texnik suv ta'minoti sohasidagi ustunligi narx shakllanishi va bozor muvozanatiga ta'sir ko'rsatadi. Agar texnik suvlarni qayta ishlash xizmatlari faqat bir nechta yirik korxonalarda to'plangan bo'lsa, narxlar raqobat sharoitida shakllanmaydi va iste'molchilar uchun noqulay bo'lishi mumkin. Shu sababli, sanoat korxonalarida qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish orqali monopoliyalarning ta'sirini kamaytirish va narx shakllanishida bozor mexanizmlarini kuchaytirish mumkin.

Yakuniy natijada, texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va monopoliyalarning narx siyosatiga bog'liqlikni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar va texnologik yangiliklar sanoat tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko'ra, sanoat korxonalarida texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida korxonalar monopoliyalarning narx siyosatiga bog'liqlikdan xalos bo'lib, mustaqil va samarali narx shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bundan tashqari, avtomatlashtirish investitsion jozibadorlikni oshiradi va xalqaro ekologik standartlarga mos ishlab chiqarish imkonini yaratadi. Amaliy jihatdan, texnik suvlarni qayta ishlash jarayonini avtomatlashtirish sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muminov N., Qodirov A. Iqtisodiyot asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti, 2020.
2. Karimov B. Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti. Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.



3. Saidov U. Sanoat tarmoqlarida resurslardan samarali foydalanish. Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali, 2021, №4.
4. Rakhimov A. Monopoliyalar va narx shakllanishi. O‘zbekiston iqtisodiyoti, 2019, №2.
5. Yusupov D. Sanoat korxonalarida avtomatlashtirish tizimlari. Texnika va texnologiyalar, 2022, №3.
6. Kurbanov S. Ekologik iqtisodiyot asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
7. Sulstonov F. Sanoatda suv resurslaridan foydalanish va boshqaruv. Iqtisodiy tadqiqotlar, 2020, №1.
8. World Bank. Water Resource Management in Central Asia. Washington, 2021.